

Čínská civilizace na prahu 21. století

Prof. JUDr. Vladislav Dřínek

V posledních letech se do popředí světových událostí dostává Čína, její postavení a vliv. Jak známo, tato země zaujala dnes již druhé místo na světě, pokud jde o sílu její ekonomiky. Nebudeme se dnes zabývat ekonomickou analýzou, které jsou důvody jejího rychlého vývoje. Všimneme si však historických faktorů a souvislostí, které vedly k tomuto rozvoji Číny a jsou zpravidla nedoceny, ba přehlíženy.

Čína je jedním z nejstarších míst vzniku lidského rodu. Počátky čínské civilizace sahají do dob před více než 5.000 lety, i když některé názory zařazují její vznik mnohem dále do lidských dějin. Čínská civilizace patří svým charakterem mezi čtyři největší světové civilizace. Její výjimečnost zdůrazňuje skutečnost, že během jejího vývoje nikdy nedošlo k jejímu přerušení. Její zvláštností také je, že není omezena pouze na čínské teritorium, ale rovněž na další země, jako na příklad Koreu, Vietnam, Japonsko a Singapur. Pokud jde o charakteristiku čínské civilizace, můžeme říci, že je v podstatě ovlivněna pragmatismem, což představuje konfucianismus a přirozeným vztahem člověka k přírodě, čímž je charakterizován taoismus.

Pragmatismus v čínském myšlení je tedy konfucianismus, který se stal v průběhu vývoje základem tradičních čínských hodnot. Tato filozofie je tudíž souhrnem Konfuciových filozofických názorů a morálních hodnot a stala se po více než 2.000 let dominantní ideologií vládnoucích tříd v Číně. Není tedy náboženstvím, jak se mnohdy uvádí, ale praktickou filozofií, která v praxi sloužila vládnoucím dynastiím. Životaschopnost konfucianismu vycházela z názorů a praxe, jež umožňovala řídit společnost po dlouhou dobu bez dramatických změn. Síla konfucianismu spočívala mimo jiné v tom, že zdůrazňoval přednost vzdělání a názor, že člověka lze vychovat. Byl to velký pokrok, na který navazovaly další zásady, že člověk se nemusel narodit jako člen určité třídy či kasty, aby nemohl změnit svůj osud. Tak na příklad za feudálních vlád byl zaveden systém státních zkoušek, a kdo uspěl, mohl zastávat určité funkce úředníka-mandarína třeba až do vysoké funkce.

Síla konfucianismu byla - stručně řečeno - v tom, že vytvořil rozsáhlou etiku, která v praktickém životě vytvářela normy chování společnosti jako celku a jednotlivce zvlášť. V tomto směru, mravní kritéria stanovila např. respektování hlavy rodiny, vztahů mezi členy společnosti, představitelů státní správy a nakonec hlavy státu - císaře, který měl rovněž morální zodpovědnost za osud země a svého lidu. Osobnost Konfucia (Kchung-fu-c'), což čínsky znamená Mistr z rodu Kchung, který se narodil údajně roku 551 před n. l., ještě dnes je předmětem studia na významných univerzitách světa.

Druhou významnou součástí čínské civilizace je taoismus. Toto učení se postupně změnilo na zvláštní druh původního náboženství. Taoisté vyznávají přírodu jako univerzální cestu (tao = čínsky cesta), která je základem veškerého pohybu a vývoje. V proměnách přírody spatřují projev tvořivé síly. Evropský pohled na taoismus se mnohdy přirovnává ke studiu přírodních zákonů. Dnes je to v Číně lidové náboženství, které si vytvořilo řadu bohů, jako např. deště, země, kuchyně a dalších. Taoismus má mnoho rituálů, různé bohoslužby ve svých

chrámech a kláštorech. Ovlivnil však mnoho lidí, kteří se zaměřili na studium přírodních i technických věd. Literatura uvádí, že právě z taoistických kruhů vyšla řada čínských přírodovědců, inženýrů a techniků. Ve srovnání s konfucianismem má taoismus pasivní přístup k životu, kdy člověk nemá vystupovat za změnu životního osudu a věnovat se "vyšším cílům" jako hledání elixíru věčného mládí a studovat tajemství přírody.

Významných úspěchů dosáhli taoisté v lékařství, kdy popsali účinky tisíců rostlin. Byli to oni, kteří vyvinuli i nám známou akupunkturu, čínské lékařství, které je dnes známo nejen v Číně.

Vzhledem k celkovému filozofickému zaměření taoismu je proto kupodivu, že právě z řad vyznavačů této filozofie se v historii formovali rebelové, či dokonce organizátoři různých forem odporu proti stávajícímu feudálnímu státu za různých dynastií.

Za zakladatele taoismu se považuje Lao C (Starý Mistr), který měl žít v 6. století před n. l. Jsou však pochybnosti, zda vůbec existoval. Nicméně je mu připisován slavný spis "Tao-te-ťing" (kniha o Tao a ctnosti). Obsahuje krátké básně, jejichž význam je rozporuplný s rozdílnými výklady.

Kromě konfucianismu a taoismu existují ještě další náboženství, školy a sekty jako např. buddhismus, islám a jiné. Tyto však nemají významný vliv na myšlení lidí a vývoj společnosti.

Je třeba otevřeně říci, že v současnosti čínská vláda toleruje různá náboženství, pokud se přidrží svých obřadů a náboženské činnosti. Nepřipustí však jakékoliv akce, které by vedly k chaosu a destabilizaci země. I v této oblasti probíhá na mezinárodní scéně politický boj s různou intenzitou, (viz Tibet, Sin-ťiang.)

Máme-li hovořit o přínosu čínské civilizace lidstvu, nemůžeme pominout v první řadě různé vynálezy a materiální hodnoty, které měly dopad na rozvoj kultury všeobecně. Je to na příklad knihtisk, kompas, střelný prach, výroba papíru, porcelánu a po celém světě věhlasné čínské hedvábí. Anglický filozof Francis Bacon (1561-1626), řekl, že žádné impérium, natož jednotlivec "neovlivnily rozvoj lidstva tak silně, jak to těmito vynálezy udělali Číňané". V průběhu dějin v oblasti dnešní Číny vznikaly a zanikaly různé dynastie a státy a některé z nich výrazně poznamenaly jak život lidu, tak také zkušenosti pro rozvoj státu. Za mnohé připomeňme dynastie: Suej (581-618) - sjednocení země, Tchang (618-907) - rozkvět politické a hospodářské moci, Sung (960-1279) - vztahy se zahraničím, Ming (1368-1644) - Čína se stala z počátku námořní velmocí - admirál Čchen Che, nakonec se země uzavřela světu a začal její úpadek.

Všechny tyto zvraty a vlády cizáckých dynastií (Mongolové, Mandžuvé) se nevyhnutně podepsaly na myšlení čínského člověka a poznamenaly charakter čínské civilizace, kterou známe dnes.

Jak ji charakterizovat? Svými kořeny má základ v minulosti, ale vyvíjela se a dále vyvíjí, obohacuje zkušenostmi kladnými a zápornými ve vztahu s jinými civilizacemi, vlastními zkušenostmi. Hodnocení tak složité a různorodé čínské civilizace, svým vývojem a

charakterem jedinečné je nad síly jednotlivce, byť vzdělaného v této problematice. Avšak alespoň za pokus to rozhodně stojí.

Na prahu 21. století čínská civilizace jako celek, hlavně na území lidové Číny, je na v z e s t u p u . V praktickém životě má čínský lid možnosti realizovat své tužby za situace, kdy se Čína otevřela světu a je přístupna různým politickým proudům a vlivům. Její politický kurs - budování socialismu s čínskou charakteristikou - je v praxi něco nového, zatím nepoznaného a proto budí pozornost jak politických kruhů, tak i široké veřejnosti ve světě. Bezpochyby, toto má své úskalí v mnoha směrech. Čína, než našla svou cestu, musela projít ve vnitřním vývoji mnohými omyly a zvraty. Nástupem nového vedení země, mladší a vzdělané generace, Čína dnes tvoří nový, politicko-hospodářský základ, kdy se rovněž uplatňují vlastní historické zkušenosti. V první řadě Čínu charakterizuje sebevědomí, víra ve vlastní sílu, které se v minulosti nemohly viditelně projevit. Vlastní zkušenosti (národa Chan, který čítá přes 1 mld. osob) hovoří o soudržnosti a trpělivosti, která tak dovede překonat historické krize a zlomy, jež jsou typické pro čínskou civilizaci.

S všestranným rozvojem země roste sebevědomí lidu, ukazují se nové problémy a dokonce se v úvahách některých čínských politologů objevily názory, mnohdy reagující na zahraniční varování o růstu čínského nacionalismu, který může mít negativní důsledky na čínskou politiku. Závěry čínských autorů můžeme ve stručnosti k tomuto tématu shrnout v podstatě takto: nacionalismus má v Číně historické kořeny. V čínské situaci hájí národní zájmy a to v první řadě nezávislost a jednotu země. Usiloval o posílení státu a jeho bohatství. Rozhodně se v Číně nemůže rozvinout do rasismu a militarismu jako to bylo v Japonsku a Německu. Jak uvádí někteří autoři /na př. He Tao/ vhodně řízený nacionalismus může být pozitivní silou v Číně". Zdá se však, že čínská strana si je vědoma rovněž negativní stránky tohoto problému na který se upozorňuje v zahraničí.

Pokud jde o další otázku rozvoje čínské společnosti na prahu tohoto století, která bezpochyby může mít v budoucnosti dopad na čínskou civilizaci je rostoucí síla a postavení Číny ve světě. V poslední době ve sdělovacích prostředcích USA se rozvinula nebývalá diskuse o důsledcích vývoje Číny přímo na postavení Spojených států ve světě. Některé alarmující hlasy poukazují na skutečnost, že během krátké historické doby mohou USA přijít o své prvenství na světě. (Např. panelová diskuse čtyř politiků- dvou republikánů a dvou demokratů na Světovém ekonomickém fóru v Davosu 2012 a další). Nicméně převládají hlasy, že USA byly a zůstanou i nadále nejsilnější velmocí a nikdy nebudou na světě "dvojkou"! Čína registruje tyto diskuse, ale sama se zdržuje komentářů k těmto názorům.

Čína však není nečinná, pokud jde o posilování její moci a vlivu nejen ve vnitřní politice, ale i v zahraničí. Poslední usnesení stranických a vládních orgánů posiluje další reformy v oblasti ekonomické a sociální. Důraz proti minulosti se klade na rozvoj povinné školské výchovy, což je veřejností velmi vstřícně přijímáno, (viz tradice konfucianismu!) Zatímco miliony čínských studentů v zahraničí, jakož i výrazné úspěchy ve výzkumu kosmu znepokojuje nejen vládu USA.

V zahraniční politice je Čína zdrženlivá k současným krizím. Avšak trpělivě uplatňuje své zájmy. Díky své koncepci a finančnímu postavení rozvíjí své vztahy k Evropské unii a různým - pro ni výhodným- zemím světa.

Na závěr snad jen důležitý pohled na čínskou zahraniční politiku: její politika sice vychází z vlastních zájmů, ale nesmí se zapomínat, že ji ovlivňují především kroky jiných vlád, které by ohrožovaly nejen její zájmy, ale jenž by vedly k mezinárodnímu konfliktu a destabilitě.

prof. dr. Vladislav D ř i n e c sinolog

Literatura:

- Samuel P. Huntington: *Střet civilizací*, Rybka Publishers 2001, české vydání
Suzanne Ogden: *Inklings of Democracy in China*, Harvard University 2002
Zhan Dexiong: *History Tell Us That China Must Follow Its Own Path*, Peking, Qiushi, No 1, 2014
Helmut Schmidt, Frank Sieren: *Čína - náš soused*, Nakladatelství Doplněk, Brno 2011
O kultuře čínské civilizace, Velvyslanectví ČLR, Praha 2004
Francois Debré: *Les Chinois de la Diaspora*, Nakladatelství Marabout, Paříž 1976